

ANALIZY PRAWNE

Bartłomiej Gadecki

---

gadek82@poczta.onet.pl
pełniący obowiązki Prokuratora Rejonowego
Olsztyn-Północ w Olsztynie
ul. Iwaszkiewicza 6/18
10-089 Olsztyn

Możliwość orzekania przepadku
oraz nawiązki wobec sprawców
przestępstw i wykroczeń
zawartych w ustawie z dnia 23 lipca 2003 roku
o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami

The possibility of forfeiture and exemplary
damages for crimes and offences
against monuments and their protection
as provided by the Act on the Protection of Monuments
and the Guardianship of Monuments

Summary: The purpose of this article is to analyse forfeiture and exemplary damages that the court may order in the event of a conviction for crimes and petty offences against monuments. The author points out that in the Polish Criminal Code and Petty Offence Code there are different classifications of forfeiture. In the Polish Criminal Code forfeiture is no longer a penal measure as a result of the Criminal Code amendment that came in force on the 1 July 2015. The author also signals certain interpretation possibilities referring to forfeiture and exemplary damages. A problematic issue is the decreeing of forfeiture in relation to a monument even if it is not the property of a perpetrator criminally exporting a monument without a permit. Also the court may not order the forfeiture of archaeological monuments because objects of archaeological monuments, discovered, found accidentally, or gained as a result of archaeological research, are already the property of the Treasury (Article 35 of the Act on the Pro-

tection of Monuments and the Guardianship of Monuments). Another problematic issue is decreeing exemplary damages for a designated social purpose connected with the guardianship of monuments.

Keywords: monument, Criminal Code, the Act on the Protection of Monuments and the Guardianship of Monuments, forfeiture, exemplary damages

---

Streszczenie: Celem niniejszego artykułu jest analiza przypadku i nawiązki, które sąd może orzec w razie skazania za przestępstwa i wykroczenia przeciwko zabytkom. Autor wskazuje, że w polskim Kodeksie karnym i Kodeksie wykroczeń przypadek jest różnie klasyfikowany. W polskim Kodeksie karnym przypadek nie jest już środkiem karnym wskutek zmian Kodeksu karnego, które weszły w życie z dniem 1 lipca 2015 r. Autor wskazuje zagadnienia związane z wykładnią przepisów o przypadku i nawiązce. Kwestią problematyczną jest orzekanie przypadku zabytku, jeśli nie stanowi on własności sprawcy w przestępstwie wywozu zabytku bez pozwolenia. Sąd także nie może orzec przypadku zabytków archeologicznych, odkrytych, przypadkowo znalezionych lub pozyskanych w wyniku badań archeologicznych, zabytki te bowiem są już własnością Skarbu Państwa (art. 35 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami). Kolejnym zagadnieniem jest kwestia orzekania nawiązki na wskazany cel społeczny związany z opieką nad zabytkami.

Słowa kluczowe: zabytek, Kodeks karny, ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, przypadek, nawiązka

---

Wprowadzenie

Wobec sprawców przestępstw i wykroczeń zawartych w ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami¹ (dalej: u.o.z.) istnieje możliwość orzeczenia nie tylko kary za dany czyn. Celem niniejszego artykułu jest analiza przepisów regulujących możliwość orzekania przypadku oraz nawiązki wobec sprawców przestępstw oraz wykroczeń zawartych w u.o.z. Już na wstępie należy zaznaczyć, że w Kodeksie karnym² (dalej: k.k.) w brzmieniu nadanym ustawą z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw³

---

¹ Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, tekst jedn. Dz. U. z 2014 r., poz. 1446 ze zm.

² Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny, Dz. U. Nr 88, poz. 553 ze zm.

³ Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. poz. 396.

przepadek, nawiązka i obowiązek naprawienia szkody przestały być środkami karnymi, a utworzono rozdział Va k.k., zatytułowany „Przepadek i środki kompensacyjne”, przy czym dalej w k.k. jest rozdział V („Środki karne”). Także Kodeks karny wykonawczy⁴ (dalej: k.k.w.) wyróżnia środki karne, środki kompensacyjne i przepadek (zob. rozdział XII). Z kolei w Kodeksie wykroczeń⁵ (dalej: k.w.) pozostał niezmienny art. 28 § 1, wskazujący, że środkami karnymi są m.in. przepadek przedmiotów (pkt 2), nawiązka (pkt 3) i obowiązek naprawienia szkody (pkt 4). Przepadek przedmiotów jest również środkiem karnym w Kodeksie karnym skarbowym⁶ (dalej: k.k.s.) – art. 22 § 2 pkt 2. Istnieje zatem niespójność w przyjętej przez ustawodawcę terminologii, przepadek bowiem jest środkiem karnym na gruncie k.w. oraz k.k.s., a w k.k. już nie.

Należy także nadmienić, że zgodnie z art. 116 k.k., przepisy części ogólnej tego Kodeksu stosuje się do innych ustaw przewidujących odpowiedzialność karną, chyba że ustawy te wyraźnie wyłączają ich zastosowanie. Zatem omawiając przepadek oraz nawiązkę, wobec sprawców przestępstw zawartych w u.o.z. trzeba brać pod uwagę przepisy k.k. oraz u.o.z., a także k.k.w. w kwestii wykonywania orzeczeń (art. 1 § 1 k.k.w.).

Z kolei wobec sprawców wykroczeń zawartych w u.o.z. trzeba brać pod uwagę przepisy k.w., gdyż przepisy części ogólnej k.w. stosuje się do wykroczeń przewidzianych w innych ustawach, jeżeli ustawy te nie zawierają przepisów odmiennych (art. 48 k.w.), oraz u.o.z., a także k.k.w. w kwestii wykonywania orzeczeń (art. 1 § 1 k.k.w.). W sprawach o wykroczenia zawarte w u.o.z. należy w szczególności mieć na uwadze przepis art. 28 § 2 k.w. stanowiący, że środki karne można orzec, jeżeli są one przewidziane w przepisie szczególnym, a orzeka się je, jeżeli przepis szczególny tak stanowi. Zresztą zgodnie z § 79 ust. 3 załącznika do rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej”⁷, „w przepisie karnym określa się środki karne, które mają być orzeczone w razie popełnienia czynu zabronionego:

- 1) jeżeli czyn ten jest przestępstwem – tylko w przypadku, gdy obligatoryjne albo fakultatywne orzeczenie danego środka karnego nie wynika z przepisów części ogólnej Kodeksu karnego albo gdy zamiarem prawodawcy jest wyłączenie jego stosowania i odmienne uregulowanie określonego przypadku;
- 2) jeżeli czyn ten jest wykroczeniem – zawsze w przypadku, gdy zamiarem prawodawcy jest, by określony środek karny był orzekany, przy czym w przepisie karnym należy wskazać, czy orzeczenie to jest obligatoryjne,

⁴ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy, Dz. U. Nr 90, poz. 557 ze zm.

⁵ Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. Kodeks wykroczeń, tekst jedn. Dz. U. z 2013 r., poz. 482 ze zm.

⁶ Ustawa z dnia 10 września 1999 r. Kodeks karny skarbowy, tekst jedn. Dz. U. z 2013 r., poz. 186 ze zm.

⁷ Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej”, tekst jedn., Dz. U. z 2016 r., poz. 283.

czy fakultatywne; w przypadku obowiązku naprawienia szkody określa się nadto sposób jej naprawienia”.

Przepadek

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w rozdziale 11, zatytułowanym „Przepisy karne”, zawiera 4 artykuły dotyczące przestępstw (art. 108, 109, 109a, 109b), ale tylko w jednym artykule (art. 109 ust. 4) ustawodawca uregulował kwestię przepadku, wskazując, że sąd może orzec przepadek zabytku, chociażby nie stanowił on własności sprawcy. Artykuł 109 u.o.z. reguluje odpowiedzialność karną w związku z wywozem zabytków za granicę:

1. Kto bez pozwolenia wywozi zabytek za granicę lub po wywiezieniu go za granicę nie sprowadza do kraju w okresie ważności pozwolenia, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.
2. Jeżeli sprawca czynu określonego w ust. 1 działa nieumyślnie, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

Analizując kwestię przepadku zabytku w wypadku przestępstwa z art. 109 u.o.z., Marek Kulik stwierdził, że co do środków karnych, których orzeczenie możliwe jest za czyn zabroniony przez art. 109 ust. 1 u.o.z., w grę wchodzi orzeczenie przepadku przedmiotów służących lub przeznaczonych do popełnienia przestępstwa na podstawie przepisu art. 44 § 2 k.k., wydaje się bowiem, że nielegalnie wywieziony lub niesprowadzony w terminie zabytek można uznać za taki właśnie przedmiot, a w przypadku, gdyby orzeczenie tego przepadku było niewspółmierne do wagi popełnionego czynu, sąd może orzec nawiązkę na rzecz Skarbu Państwa zgodnie z treścią przepisu art. 44 § 3 k.k., przy czym warto zauważyć, że zgodnie z art. 109 ust. 4 u.o.z., orzeczenie przepadku zabytku jest możliwe także w wypadku, kiedy nie stanowi on własności sprawcy⁸.

Omawiając art. 109 ust. 4 u.o.z., konieczne jest zastanowienie się nad następującymi kwestiami, a mianowicie:

- czy przepadek zabytku można orzec za popełnienie przestępstwa umyślnego (art. 109 ust. 1 ust. 1 u.o.z.), czy także nieumyślnego (art. 109 ust. 2 u.o.z.)?
- czy nielegalnie wywożony zabytek (albo zabytek niesprowadzony do kraju) jest przedmiotem służącym lub przeznaczonym do popełnienia przestępstwa w rozumieniu art. 44 § 2 k.k.?
- czy można orzec przepadek nielegalnie wywożonego zabytku, jeśli pochodzi on z kradzieży (albo innych przestępstw, których popełnienie powoduje utratę zabytku przez właściciela)?

---

⁸ M. Kulik, *Komentarz do art. 109 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*, LEX/el. 2010, teza 34.

Skoro poniższe rozważania będą dotyczyć instytucji przepadku uregulowanej w art. 44 k.k., konieczne jest przytoczenie jego treści:

- § 1. Sąd orzeka przepadek przedmiotów pochodzących bezpośrednio z przestępstwa.
- § 2. Sąd może orzec, a w wypadkach wskazanych w ustawie orzeka, przepadek przedmiotów, które służyły lub były przeznaczone do popełnienia przestępstwa.
- § 3. Jeżeli orzeczenie przepadku określonego w § 2 byłoby niewspółmierne do wagi popełnionego czynu, sąd zamiast przepadku może orzec nawiązkę na rzecz Skarbu Państwa.
- § 4. Jeżeli orzeczenie przepadku określonego w § 1 lub 2 nie jest możliwe, sąd może orzec przepadek równowartości przedmiotów pochodzących bezpośrednio z przestępstwa lub przedmiotów, które służyły lub były przeznaczone do popełnienia przestępstwa.
- § 5. Przepadku przedmiotów określonych w § 1 lub 2 nie orzeka się, jeżeli podlegają one zwrotowi pokrzywdzonemu lub innemu uprawnionemu podmiotowi.
- § 6. W razie skazania za przestępstwo polegające na naruszeniu zakazu wytwarzania, posiadania, obrotu, przesyłania, przenoszenia lub przewozu określonych przedmiotów, sąd może orzec, a w wypadkach przewidzianych w ustawie orzeka, ich przepadek.
- § 7. Jeżeli przedmioty wymienione w § 2 lub 6 nie stanowią własności sprawcy, ich przepadek można orzec tylko w wypadkach przewidzianych w ustawie; w razie współwłasności orzeka się przepadek udziału należącego do sprawcy lub przepadek równowartości tego udziału.

Odnosząc się do pierwszego zagadnienia, należy wskazać, że Marek Bojarski i Wojciech Radecki, omawiając art. 74 ustawy z dnia 15 lutego 1962 r. o ochronie dóbr kultury⁹ (odpowiednik art. 109 u.o.z.), stwierdzili, że można orzec przepadek w razie popełnienia przestępstwa umyślnie, jak i nieumyślnie, a przyjęte w ustawie rozwiązanie odpowiada regulacji przewidzianej w art. 44 § 5 i 6 k.k.¹⁰ Pogląd ten zasadniczo zachowuje aktualność także w obecnym stanie prawnym. Należy wskazać, że art. 109 ust. 4 u.o.z. nie ogranicza stosowania przepadku tylko do typu umyślnego (art. 109 ust. 1 u.o.z.), a ustęp 3 art. 109 też ma zastosowanie zarówno do typu umyślnego, jak i nieumyślnego, zatem orzeczenie przepadku jest możliwe również w razie skazania za typ nieumyślny (art. 109 ust. 2 u.o.z.)¹¹.

Co do drugiego zagadnienia trzeba podkreślić, że wywożone zabytki nie są przedmiotami, które służyły lub były przeznaczone do popełnienia przestępstwa (art. 44 § 2 k.k.), a do ich przepadku odnosi się art. 44 § 6 k.k. Należy też zauwa-

⁹ Ustawa z dnia 15 lutego 1962 r. o ochronie dóbr kultury, tekst jedn. Dz. U. z 1999 r. Nr 98, poz. 1150 ze zm.

¹⁰ M. Bojarski, W. Radecki, *Pozakodeksowe prawo karne*, t. 3: *Przestępstwa w dziedzinie porządku publicznego, wyborów, polityki i inicjatywy ustawodawczej, pracy i ubezpieczeń społecznych, kultury i własności intelektualnej*. Komentarz, C.H. Beck, Warszawa 2003, s. 348.

¹¹ Zob. także M. Gołda-Sobczak, W. Sobczak, *Ochrona zabytków w polskim prawie karnym*, w: T. Gardocka, J. Sobczak (red.), *Prawna ochrona dóbr kultury*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2009, s. 185.

żyć, że art. 44 § 5 k.k., wskazujący, że przepadek przedmiotów określonych w § 1 lub 2 nie orzeka się, jeżeli podlegają one zwrotowi pokrzywdzonemu lub innemu uprawnionemu podmiotowi, poprzez wyraźne wskazanie § 1 oraz § 2, dotyczy tylko przedmiotów pochodzących bezpośrednio z przestępstwa (art. 44 § 1 k.k.) oraz przedmiotów, które służyły lub były przeznaczone do popełnienia przestępstwa (art. 44 § 2 k.k.), zatem nie dotyczy art. 44 § 6 k.k. Trzeba podkreślić, że jeżeli przedmioty wymienione w art. 44 § 6 k.k. nie stanowią własności sprawcy, ich przepadek można orzec tylko w wypadkach przewidzianych w ustawie; w razie współwłasności orzeka się przepadek udziału należącego do sprawcy lub przepadek równowartości tego udziału (art. 44 § 7 k.k.).

Trzecie zagadnienie stanowiło przedmiot rozważań doktryny. Jak wskazują Maria Gołda-Sobczak i Witold Sobczak, orzeczenie przepadku wywożonego zabytku wydaje się wątpliwe w sytuacji, gdy nie stanowi on własności sprawcy, wywożony zabytek bowiem może pochodzić z kradzieży albo przywłaszczenia, a w takiej sytuacji pokrzywdzony-właściciel dodatkowo ponosiłby konsekwencje przestępczego zachowania¹². Należy też zauważyć, że jeżeli sprawca najpierw dokonuje kradzieży zabytku, a następnie wywozi go za granicę, to popełnia dwa przestępstwa pozostające w zbiegu realnym: pierwsze – z art. 278 § 1 k.k.; drugie – z art. 109 ust. 1 u.o.z.¹³ Mając na uwadze zasadę, że przepadek orzeczony wobec sprawcy za popełnienie czynu ma stanowić głównie dolegliwość dla sprawcy (a nie dla pokrzywdzonego, i to czynem innym niż nielegalne wywiezienie zabytku), przepadku przedmiotów nie można orzec, jeżeli są one własnością osoby trzeciej (właściciela zabytku), a sprawca uzyskał je w drodze czynu zabronionego jako przestępstwo lub wykroczenie. Dla porównania należy wskazać, że art. 31 § 2 k.k.s. stanowi, że: „Przepadku przedmiotów nie orzeka się, jeżeli są własnością osoby trzeciej, a sprawca uzyskał je w drodze czynu zabronionego jako przestępstwo lub wykroczenie”. Ustawodawca zatem w k.k.s. *expressis verbis* zakazał orzekania przepadku, jeżeli przedmioty znalezione przy sprawcy są własnością osoby trzeciej, a sprawca uzyskał je w drodze czynu zabronionego jako przestępstwo lub wykroczenie. W k.k. brak jest takiej regulacji, ale zasadę zakazującą orzekania przepadku przedmiotów w sytuacjach wskazanych w art. 31 § 2 k.k.s. można wyprowadzić z brzmienia art. 1 § 1 k.k. oraz art. 3 k.k.

W u.o.z. przewidziano też możliwość orzeczenia przepadku w razie popełnienia wykroczenia z art. 111 ust. 1 („Kto bez pozwolenia albo wbrew warunkom pozwolenia poszukuje ukrytych lub porzuconych zabytków, w tym przy użyciu wszelkiego rodzaju urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowa-

---

¹² M. Gołda-Sobczak, W. Sobczak, op. cit., s. 185-186.

¹³ Na gruncie ustawy z dnia 15 lutego 1962 r. o ochronie dóbr kultury (tekst jedn. Dz. U. z 1999 r. Nr 98, poz. 1150 ze zm.) również przyjmowano realny zbieg przestępstw w przypadku kradzieży zabytku oraz jego wywozu – zob. W. Radecki, w: M. Bojarski, W. Radecki, *Pozakodeksowe przepisy karne z komentarzem*, Profi, Warszawa 1992, s. 291.

nia, podlega karze aresztu, ograniczenia wolności albo grzywny”). Artykuł 111 ust. 2 u.o.z. stanowi, że:

W razie popełnienia wykroczenia określonego w ust. 1 można orzec:

- 1) przepadek narzędzi i przedmiotów, które służyły lub były przeznaczone do popełnienia wykroczenia, chociażby nie stanowiły własności sprawcy;
- 2) przepadek przedmiotów pochodzących bezpośrednio lub pośrednio z wykroczenia [...].

Nie można jednak art. 111 ust. 2 u.o.z. traktować jako kompleksowej regulacji przepadku za czyn z art. 111 ust. 1 u.o.z., gdyż należy także mieć na uwadze treść art. 48 k.w. („Przepisy części ogólnej Kodeksu wykroczeń stosuje się do wykroczeń przewidzianych w innych ustawach, jeżeli ustawy te nie zawierają przepisów odmiennych”). Instytucja przepadku uregulowana jest w k.w., w art. 30:

- § 1. Przepadek przedmiotów obejmuje narzędzia lub inne przedmioty, które służyły lub były przeznaczone do popełnienia wykroczenia, a jeżeli przepis szczególny tak stanowi – także przedmioty pochodzące bezpośrednio lub pośrednio z wykroczenia.
- § 2. Przepadek przedmiotów niebędących własnością sprawcy wykroczenia można orzec tylko wtedy, gdy przepis szczególny tak stanowi.
- § 3. Przepadek przedmiotów następuje z chwilą uprawomocnienia się orzeczenia.
- § 4. Przedmioty objęte przepadkiem przechodzą na własność Skarbu Państwa, chyba że ustawa stanowi inaczej.
- § 5. Przepadku nie orzeka się, jeżeli byłoby to niewspółmierne do wagi popełnionego wykroczenia, chyba że chodzi o przedmiot pochodzący bezpośrednio z wykroczenia.

Zatem przy wykładni art. 111 ust. 2 u.o.z. trzeba mieć na uwadze art. 30 k.w. Można podać następujący przykład: sprawca bez pozwolenia poszukuje ukrytych zabytków w jeziorze, wykorzystując do tego wykrywacz metalu (o wartości 2000 zł) oraz sprzęt do nurkowania (o wartości 20 000 zł), popełnia zatem wykroczenie z art. 111 ust. 1 u.o.z. Artykuł 111 ust. 2 pkt 1 u.o.z. przewiduje możliwość orzeczenia przepadku wykrywacza metalu oraz sprzętu do nurkowania, jednakże należy pamiętać, że zgodnie z art. 30 § 5 k.w., przepadku nie orzeka się, jeżeli byłoby to niewspółmierne do wagi popełnionego wykroczenia. Od okoliczności czynu zatem (w tym rodzaju zabytków, jakich sprawca poszukiwał, lub podjętych przez sprawcę czynności) będzie zależało, czy w konkretnej sprawie będzie możliwe orzeczenie wobec sprawcy czynu z art. 111 ust. 1 u.o.z. przepadku wykrywacza metalu oraz sprzętu do nurkowania, czy też nie będzie to możliwe. Wydaje się, choć nie wynika to z treści art. 111 ust. 2 pkt 1 u.o.z. oraz z art. 30 k.w., że możliwe będzie orzeczenie tylko przepadku wykrywacza metalu, a już nie (z uwagi na niewspółmierność do wagi popełnionego wykroczenia) sprzętu do nurkowania. Odnośnie do art. 111 ust. 2 pkt 2 u.o.z. („przepadek przedmiotów pochodzących bezpośrednio lub pośrednio z wykroczenia”) należy wskazać, że przepis ten nie może stano-

wić podstawy przepadku zabytków archeologicznych uzyskanych w wyniku nielegalnych poszukiwań. Zgodnie z art. 35 u.o.z.,

Przedmioty będące zabytkami archeologicznymi odkrytymi, przypadkowo znalezionymi albo pozyskanymi w wyniku badań archeologicznych, stanowią własność Skarbu Państwa (ust. 1);

Własność Skarbu Państwa stanowią również przedmioty będące zabytkami archeologicznymi, pozyskane w wyniku poszukiwań, o których mowa w art. 36 ust. 1 pkt 12 (ust. 2).

Mając na uwadze trafne orzecznictwo odnośnie do instytucji przepadku uregulowanej w art. 44 k.k.¹⁴, należy przyjąć, że nie można na podstawie art. 111 ust. 2 pkt 2 u.o.z. orzec przepadku przedmiotów będących zabytkami archeologicznymi, gdyż zabytki archeologiczne odkryte albo przypadkowo znalezione stanowią już własność Skarbu Państwa z mocy art. 35 u.o.z. Nie można zatem orzec przepadku zabytków archeologicznych (zgodnie z art. 30 § 4 k.w., objęte przepadkiem przedmioty przechodzą na własność Skarbu Państwa), zabytki te bowiem już stanowią własność Skarbu Państwa (art. 35 u.o.z.) i powinny one być mu zwrócone.

Możliwość orzeczenia przepadku przewidziana jest również za popełnienie wykroczenia z art. 112 u.o.z.:

1. Kto narusza zakazy lub ograniczenia obowiązujące na terenie parku kulturowego lub jego części, podlega karze aresztu, ograniczenia wolności albo grzywny.
2. Jeżeli sprawca czynu określonego w ust. 1 działa nieumyślnie, podlega karze grzywny.

Artykuł 112 ust. 3 u.o.z. stanowi, że:

W razie popełnienia wykroczenia określonego w ust. 1 lub 2, można orzec:

- 1) przepadek narzędzi i przedmiotów, które służyły lub były przeznaczone do popełnienia wykroczenia, chociażby nie stanowiły własności sprawcy;
- 2) przepadek przedmiotów pochodzących bezpośrednio lub pośrednio z wykroczenia [...].

Tu należy poczynić jedną uwagę. Na gruncie k.k. wskazuje się, że przepadek narzędzi i przedmiotów, które służyły lub były przeznaczone do popełnienia wykroczenia, może dotyczyć tylko narzędzi popełnienia przestępstwa umyślnego¹⁵. Przy czym wydaje się, że narzędzia i przedmioty, które służyły do popełnienia czynu, to narzędzia i przedmioty użyte do jego popełnienia przy czynach umyślnych i nieumyślnych¹⁶.

---

¹⁴ Zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 17 listopada 2005 r., WZ 76/05, Lex nr 222689; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 21 września 2010 r., WA 26/10, Lex nr 656929.

¹⁵ Zob. np. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 28 kwietnia 1998 r., II KKN 547/97, Lex nr 51599.

¹⁶ Zob. szerzej: B. Gadecki, *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Art. 108-120. Przepisy karne. Komentarz*, C.H. Beck, Warszawa 2014, s. 110-111.

Nawiązka

Nawiązka jest przewidziana w art. 108 ust. 3 u.o.z., który brzmi:

W razie skazania za przestępstwo określone w ust. 1 sąd orzeka, a w razie skazania za przestępstwo określone w ust. 2 sąd może orzec nawiązkę na wskazany cel społeczny związany z opieką nad zabytkami w wysokości od trzykrotnego do trzydziestokrotnego minimalnego wynagrodzenia.

Jak można zauważyć, orzeczenie nawiązki jest obligatoryjne w przypadku typu umyślnego („sąd orzeka”), a fakultatywne w przypadku typu nieumyślnego („sąd może orzec”). W przepisie tym wykorzystano pojęcie minimalnego wynagrodzenia jako podstawy do obliczania wysokości nawiązki. W u.o.z. brak jest wskazania kwoty minimalnego wynagrodzenia, nie wskazano też sposobu jego obliczania. W doktrynie M. Kulik stwierdził (choć w nieco innym stanie prawnym), że wysokość nawiązki została określona w połączeniu z wysokością najniższego miesięcznego wynagrodzenia i trzeba odwołać się do art. 25 ustawy z dnia 10 października 2002 r. o minimalnym wynagrodzeniu za pracę¹⁷ (dalej: u.m.w.) i kwotę 760 zł należy brać jako podstawę obliczania nawiązki, a nie kwotę wynikającą z aktualnego rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Socjalnej¹⁸.

Sposób ustalania minimalnego wynagrodzenia został określony w u.m.w. Zgodnie z art. 2 ust. 1 u.m.w., wysokość minimalnego wynagrodzenia za pracę, zwanego dalej „minimalnym wynagrodzeniem”, jest corocznie przedmiotem negocjacji w ramach Rady Dialogu Społecznego. Rada Dialogu Społecznego, po otrzymaniu propozycji i informacji, o których mowa w art. 2 ust. 2 u.m.w., uzgadnia wysokość minimalnego wynagrodzenia w roku następnym w terminie 30 dni od dnia otrzymania propozycji (art. 2 ust. 3 u.m.w.), a wysokość minimalnego wynagrodzenia podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej „Monitor Polski”, w drodze obwieszczenia Prezesa Rady Ministrów, w terminie do dnia 15 września każdego roku (art. 2 ust. 4 u.m.w.). Przy czym jeżeli Rada Dialogu Społecznego nie uzgodni w terminie, o którym mowa w art. 2 ust. 3 u.m.w., wysokości minimalnego wynagrodzenia w roku następnym, Rada Ministrów ustala wysokość minimalnego wynagrodzenia w roku następnym wraz z terminem zmiany tej wysokości, w drodze rozporządzenia, w terminie do dnia 15 września każdego roku (art. 2 ust. 5 u.m.w.). Zgodnie z rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 11 września 2015 r. w sprawie wysokości minimalnego wynagrodzenia za pracę w 2016 r.¹⁹,

¹⁷ Ustawa z dnia 10 października 2002 r. o minimalnym wynagrodzeniu za pracę, tekst jedn. Dz. U. z 2015 r., poz. 2008.

¹⁸ M. Kulik, *Komentarz do art. 108 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*, LEX/el. 2010, teza 62; M. Kulik, A. Szczekala, *Odpowiedzialność karna za przestępstwo zniszczenia lub uszkodzenia zabytku*, w: T. Gardocka, J. Sobczak (red.), *Prawna ochrona zabytków*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2010, s. 143.

¹⁹ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 11 września 2015 r. w sprawie wysokości minimalnego wynagrodzenia za pracę w 2016 r., Dz. U. poz. 1385.

od dnia 1 stycznia 2016 r. ustala się minimalne wynagrodzenie za pracę w wysokości 1850 zł (§ 1). Jednakże art. 25 u.m.w. stanowi, że:

Ilekroć w przepisach prawa jest mowa o „najniższym wynagrodzeniu za pracę pracowników” przez odwołanie się do odrębnych przepisów lub do Kodeksu pracy albo przez wskazanie Ministra Pracy i Polityki Socjalnej, Ministra Pracy i Polityki Społecznej lub ministra właściwego do spraw pracy jako zobowiązanego do ustalania takiego wynagrodzenia na podstawie odrębnych przepisów lub Kodeksu pracy, oznacza to kwotę 760 zł.

Trzeba się zatem zastanowić, czy przy ustalaniu wysokości minimalnego wynagrodzenia na gruncie art. 108 ust. 3 u.o.z. bierze się wysokość ustaloną na podstawie art. 2 u.m.w., czy „kwotę sztywną” (760 zł), wskazaną w art. 25 u.m.w. Na wstępie należy wskazać, że u.o.z. nie odwołuje się (jak tego wymaga art. 25 u.m.w.) do odrębnych przepisów lub do Kodeksu pracy oraz nie wskazuje Ministra Pracy i Polityki Socjalnej, Ministra Pracy i Polityki Społecznej lub ministra właściwego do spraw pracy jako zobowiązanego do ustalania takiego wynagrodzenia na podstawie odrębnych przepisów lub Kodeksu pracy. A zatem *prima facie*, wydaje się, że nie można przy ustalaniu wysokości minimalnego wynagrodzenia za pracę odwoływać się do art. 25 u.m.w. Przy czym wobec brzmienia art. 116 k.k., przewidującego stosowanie przepisów części ogólnej k.k. do innych ustaw przewidujących odpowiedzialność karną (czyli też do u.o.z.), trzeba przeanalizować, jak w k.k. wygląda kwestia ustalania wysokości minimalnego wynagrodzenia za pracę. Analizując przepisy k.k. w jego obecnym brzmieniu, można zauważyć, że to zagadnienie nie jest przedmiotem unormowania. Natomiast art. 115 § 8 k.k. (w brzmieniu obowiązującym do wejścia w życie ustawy z dnia 5 listopada 2009 r. ustawy o zmianie ustawy Kodeks karny, ustawy Kodeks postępowania karnego, ustawy Kodeks karny wykonawczy, ustawy Kodeks karny skarbowy oraz niektórych innych ustaw²⁰, która w art. 1 pkt 22 lit. b uchyliła § 8 art. 115 k.k.) stanowił, że: „Najniższym wynagrodzeniem jest najniższe wynagrodzenie pracowników określone na podstawie Kodeksu pracy”. Zatem przed uchyceniem art. 115 § 8 k.k., przy obliczaniu wysokości nawiązki należało odwołać się do kwoty wskazanej w art. 25 u.m.w. z uwagi na treść art. 115 § 8 k.k. oraz 116 k.k. Natomiast obecnie, wobec uchycenia art. 115 § 8 k.k., brak jest podstawy do stosowania art. 25 u.m.w. do ustalania wysokości nawiązki, gdyż ani u.o.z., ani k.k. nie odwołują się (jak tego wymaga art. 25 u.m.w.) do odrębnych przepisów lub do Kodeksu pracy oraz nie wskazują Ministra Pracy i Polityki Socjalnej, Ministra Pracy i Polityki Społecznej lub ministra właściwego do spraw pracy jako zobowiązanego do ustalania takiego wynagrodzenia na podstawie odrębnych przepisów lub Kodeksu pracy. Obecnie zatem kwota minimalnego wynagrodzenia potrzebna do ustalania wysokości nawiązki jest ustalana na

---

²⁰ Ustawa z dnia 5 listopada 2009 r. ustawy o zmianie ustawy Kodeks karny, ustawy Kodeks postępowania karnego, ustawy Kodeks karny wykonawczy, ustawy Kodeks karny skarbowy oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. Nr 206, poz. 1589 ze zm.

podstawie art. 2 u.m.w.²¹ i od dnia 1 stycznia 2016 r. wynosi 1850 zł²². Nawiązka na wskazany cel społeczny związany z opieką nad zabytkami ma być orzeczona w wysokości od trzykrotnego do trzydziestokrotnego minimalnego wynagrodzenia, a zatem od 5550 zł do 55 500 zł.

Nawiązka jest też przewidziana w art. 109 ust. 3 u.o.z., który stanowi:

W razie skazania za przestępstwo określone w ust. 1 sąd orzeka, a w razie skazania za przestępstwo określone w ust. 2 sąd może orzec, nawiązkę na wskazany cel społeczny związany z opieką nad zabytkami w wysokości od trzykrotnego do trzydziestokrotnego minimalnego wynagrodzenia.

Przewidziano zatem obligatoryjne orzeczenie nawiązki za typ umyślny (art. 109 ust. 1 u.o.z.) oraz fakultatywne – za typ nieumyślny (art. 109 ust. 2 u.o.z.). Wysokość nawiązki jest ustalana tak samo jak w art. 108 ust. 3 u.o.z.

Istnieje również możliwość orzeczenia nawiązki za wykroczenia z art. 110 ust. 1, 113 ust. 1, 115 ust. 1, 116 ust. 1 u.o.z. Orzeczenie nawiązki za wyżej wymienione wykroczenia jest fakultatywne. Nawiązkę można orzec do wysokości dwudziestokrotnego minimalnego wynagrodzenia na wskazany cel społeczny związany z opieką nad zabytkami (zob. art. 110 ust. 2, 113 ust. 2, 115 ust. 2, art. 116 ust. 2 u.o.z.). Kwota minimalnego wynagrodzenia potrzebna do ustalania wysokości nawiązki jest ustalana na podstawie art. 2 u.m.w. i od dnia 1 stycznia 2016 r. wynosi 1850 zł.

Wnioski

Rozważając w konkretnej sprawie wobec sprawcy przestępstwa albo wykroczenia zawartego w u.o.z. możliwość orzeczenia przepadku lub nawiązki, należy mieć na uwadze przepisy zawarte w u.o.z. oraz dotyczące orzekania przepadku i nawiązki zawarte odpowiednio w k.k. (art. 116 k.k.) albo w k.w. (art. 48 k.w.), a w tym ostatnim przypadku w szczególności art. 28 § 2 k.w. Szczególną rozważę trzeba wykonać przy decydowaniu o orzekaniu przepadku zabytku w przypadku nielegalnego wywozu zabytku, aby przepadek nie dotknął *de facto* pokrzywdzonego, który wcześniej utracił zabytek. Należy także zauważyć, że nie można na podstawie art. 111 ust. 2 pkt 2 u.o.z. orzec przepadek przedmiotów będących zabytkami archeologicznymi, gdyż zabytki archeologiczne odkryte albo przypadkowo znalezione stanowią już własność Skarbu Państwa z mocy art. 35 u.o.z. Na krytyczną ocenę zasługuje także ustawodawca, który niejednolicie klasyfikuje instytucję przepadku na gruncie k.k., k.k.s. i k.w.

²¹ Zob. także M. Budyn-Kulik, M. Kulik, *Zniszczenie lub uszkodzenie zabytku. Analiza dogmatyczna i praktyka ścigania*, Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2014, s. 28-29; W. Radecki, w: *System prawa karnego*, t. 11: M. Bojarski (red.), *Szczególne dziedziny prawa karnego. Prawo karne wojskowe, skarbowe i pozakodeksowe*, C.H. Beck, Instytut Nauk Prawnych PAN, Warszawa 2014, s. 1015.

²² Zob. § 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 11 września 2015 r. w sprawie wysokości minimalnego wynagrodzenia za pracę w 2016 r.; zob. także M. Gołda-Sobczak, W. Sobczak, op. cit., s. 178.

Bibliografia

- Bojarski M., Radecki W., *Pozakodeksowe prawo karne, t. 3: Przepisy w dziedzinie porządku publicznego, wyborów, polityki i inicjatywy ustawodawczej, pracy i ubezpieczeń społecznych, kultury i własności intelektualnej. Komentarz*, C.H. Beck, Warszawa 2003.
- Bojarski M., Radecki W., *Pozakodeksowe przepisy karne z komentarzem*, Profi, Warszawa 1992.
- Budyn-Kulik M., Kulik M., *Zniszczenie lub uszkodzenie zabytku. Analiza dogmatyczna i praktyka ścigania*, Instytut Wymiaru Sprawiedliwości, Warszawa 2014.
- Gadecki B., *Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Art. 108-120. Przepisy karne. Komentarz*, C.H. Beck, Warszawa 2014.
- Gołda-Sobczak M., Sobczak W., *Ochrona zabytków w polskim prawie karnym*, w: T. Gardocka, J. Sobczak (red.), *Prawna ochrona dóbr kultury*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2009.
- Kulik M., *Komentarz do art. 108 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami*, LEX/el. 2010.
- Kulik M., Szczekala A., *Odpowiedzialność karna za przestępstwo zniszczenia lub uszkodzenia zabytku*, w: T. Gardocka, J. Sobczak (red.), *Prawna ochrona zabytków*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2010.
- Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 28 kwietnia 1998 r., II KKN 547/97, Lex nr 51599.
- Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 17 listopada 2005 r., WZ 76/05, Lex nr 222689.
- Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej”, tekst jedn., Dz. U. z 2016 r., poz. 283.
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 11 września 2015 r. w sprawie wysokości minimalnego wynagrodzenia za pracę w 2016 r., Dz. U. poz. 1385.
- System prawa karnego, t. 11: M. Bojarski (red.), Szczególne dziedziny prawa karnego. Prawo karne wojskowe, skarbowe i pozakodeksowe*, C.H. Beck, Instytut Nauk Prawnych PAN, Warszawa 2014.
- Ustawa z dnia 15 lutego 1962 r. o ochronie dóbr kultury, tekst jedn. Dz. U. z 1999 r. Nr 98, poz. 1150 ze zm.
- Ustawa z dnia 20 maja 1971 r. Kodeks wykroczeń, tekst jedn. Dz. U. z 2013 r., poz. 482 ze zm.
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny, Dz. U. Nr 88, poz. 553 ze zm.
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny wykonawczy, Dz. U. Nr 90, poz. 557 ze zm.
- Ustawa z dnia 10 września 1999 r. Kodeks karny skarbowy, tekst jedn. Dz. U. z 2013 r., poz. 186 ze zm.
- Ustawa z dnia 10 października 2002 r. o minimalnym wynagrodzeniu za pracę, tekst jedn. Dz. U. z 2015 r., poz. 2008.
- Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, tekst jedn. Dz. U. z 2014 r., poz. 1446 ze zm.
- Ustawa z dnia 5 listopada 2009 r. ustawy o zmianie ustawy Kodeks karny, ustawy Kodeks postępowania karnego, ustawy Kodeks karny wykonawczy, ustawy Kodeks karny skarbowy oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. Nr 206, poz. 1589 ze zm.
- Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. poz. 396.
- Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 21 września 2010 r., WA 26/10, Lex nr 656929.